

ИСТРАЖИВАЊА

Академик Мијаџи Шуковић

ГОВОР ЧИЊЕНИЦА

(о научном скупу "федерација са двије федералне јединице")

У црногорској академији наука и уметности одржан је 29. и 30. септембра 1994. године научни скуп о теми: "федерација са двије федералне јединице". О теми коју је за научну расправу наметнуо сам живот. Чије је брижно разматрање предмет интересовања свих научних, културних и државних и других институција. Која изражава најзначајнију животну упитност која егзистира и стално се наметљиво обнавља у нашем друштву. Упитност о постојању или непостојању разлога, историјске, стварносне, социјалне, националне и друге условљености установљења и оправданости даљег опстојања федеративног државно-правног облика заједничке државе Србије и Црне Горе, о постојању или не постојању претпоставки за просперитет и опстанак заједничке државе Србије и Црне Горе као ф е д е р а ц и ј е . Са те тачке посматрано, скуп је одговор на изазов времена.

Научни скуп су заједнички организовале Црногорска академија наука и уметности и Српска академија наука и уметности.

22 аутора за скуп су написали прилоге. Један аутор (академик Љ.Т.) написао је тезе за цјеловит прилог, са самообавезивањем (касније неиспуњеним) да ће по завршетку скупа тезе развити и написати цјеловит прилог.

У два прилога обрађени су: државно-правно повезивање и обједињавање Србије и Црне Горе до 1918. године и искуства из живота заједничке југословенске државе од 1918. до 1941. године. У једном су обрађена историјска искуства из рада на стварању (без успјеха) двочлане федерације на Кипру.

У 19 прилога, са већим или мањим теоријским разматрањима, обрађени су поједини аспекти концепције, конкретне садржине и функционисања Савезне Републике Југославије, као двочлане федерације, и поједини дјелови концепције и садржине њеног важећег устава. И садржина написаних теза је из оквира те тематике.

Аутори прилога су: 8 - чланови Црногорске академије наука и уметности и Српске академије наука и уметности; 13 - професори универзитета у Подгорици, Београду и Нишу; један је научни савјетник у Институту за европске студије у Београду, а један је магистар наука са сталним радом у савезним институцијама (аутор је прилога о историјским искуствима настанка и опстајања државе на Кипру).

По степену научне утемељености и обрађености, по строгости у примјени научне методологије и научних стандарда, прилози су неуједначени. Сваки прилог, међутим, садржи дио свеукупних погледа, научних и друштвених, у овом времену о теми скупа. Сусретања и сукобљавања тих погледа у збиљи на тлу наше земље. То и оправдава и обавезује да се сви и објаве. Вриједност сваког од њих мјерљива је тек у поређењу са садржином свих других прилога. Категоричност у неким прилозима, исказана без аргументације или са изразитим празнинама у аргументисању, помаже да се упоређивањем оцијене разлозложност, оправданост, па и нужност, и значење дуже аналитичке аргументисаности становиштва у другим прилозима.

У прилозима написаним за научни скуп исказана су два различита, међусобно супротна становништа о историјској утемељености и оправданости ф е д е р а т и в н о г облика заједничке државе

Србије и Црне Горе, о постојању црногорске нације, о постојању разлога и оправданости даљег постојања п о с е б н е државности Србије и Црне Горе.

Једно сртановиште исказано је у три прилога (од којих је један написан у облику теза). Полазиште тог становишта је: не постоји црногорска нација; она је измишљена; Србија и Црна Гора су и сада "двје српске државе"; нема разлога ни потребе да се државоправним обликом заједничке државе Србије и Црне Горе "решава национално питање". На основу тих тврдњи изводи се закључак: нема разлога ни оправдања да заједничка држава Србије и Црне Горе буде федерација. Федеративни облик њихове државе је "нелогична политичка творевина", која је "неуспјешна" и која "нема будућности". И други закључак: право решење за заједничку државу Србије и Црне Горе је - јединствена држава, то јест унитарна држава. По мишљењу исказаном у два од три прилога, јединствена држава у којој би постојало 10 и 13 региона, од којих би један регион био територија садашње Црне Горе. Регион без елемената државности.

У тим прилозима није дато име држави чије се образовање сугерира и предлаже. Речено је, међутим, да тој држави не одговара име - Југославија.

Негирано је, у тим прилозима, федеративно својство једном скупу решења садржаних у сада важећем Уставу Савезне Републике Југославије. Скупу решења којима је утврђено: да се одређени дјелови Устава Савезне Републике Југославије не могу мијењати без сагласности Народне скупштине Републике Србије и Скупштине Републике Црне Горе; да се одлуке о уставно одређеним питањима у Савезној скупштини фактички доносе консенсусом Србије и Црне Горе; да грађани Црне Горе у Вијеће република Савезне скупштине бирају 30 посланика, што је више од броја који би бирали под условима структурне промјене принципа "један човјек - један глас"; да Предсједник Република и предсједник Савезне владе не могу бити, по правилу, из исте федералне јединице. Та решења, у тим прилозима, квалификована су као искључиво конфедеративна. Оцјењено је да она имају улогу и снагу разарања заједничке државе Србије и Црне Горе.

Ово становиште није аргументовано у прилозима у којима је изложено. У овом приказу се, због тога, и не могу изнијети аргументи у прилогу приказаног становишта.

Друго, напријед приказаном потпуно супротно становиште, исказано је, изричито или имплицитно, у свим другим прилозима чији је предмет разматрање садашње југословенске стварности. Садржина тог становишта је: федеративни облик зајеничке државе Србије и Црне Горе је историјеки и стварносно условљен, оправдан и прави избор. Неизоставни је услов постојања демократске зајеничке државе Србије и Црне Горе.

Ово становиште у прилозима аргументовано је, поред осталих, и овим чињеницама:

1. Постоји црногорска нација. Постоји као природан факат. Историјски је продукт. Историјско-културна и социјално - политичка је тековина и категорија. Нација је која има исто етничко поријекло као и српска нација. Један од прилога садржи читав низ чињеница из стварности који потврђује да постоји црногорска нација. Да постоји као колективно осјећање, битисање и дјеловање 551 557 грађана који су се приликом пописа становништва 1991. године изричито изјаснили да су припадници црногорске нације. И да се њено постојање и физички види. Цитирано је и казивање великана научне правне мисли, великог научног ауторитета у нашој земљи и у правничкој јавности у свијету, знаменитоог професора Правног факултета у Београду до 1941. професора ЖИВОЈИНА ПЕРИЋА. Казивање из његове правно - историјске и правно - историјске студије, објављене 1940. године, под насловом "Црна Гора у југословенској федерацији". Студије у којој је "питање Црне Горе разматрано с гледишта јавно - правнога и националнога". Казивање, исказано у завршном дијелу студије, које гласи: "Јер, иако су Срби, специјално Србијанци, и Црногорци, у основу један народ, ипак они нијесу, у том погледу (то јест и са националног становишта - моје цитирање предходне реченице), потпуно исти... Живјећи кроз вјекове одвојено од ових, у својој засебној држави, под другим, и социјалним и економским и географским (геополитичким) приликама, Црногорци су се, природно, морали диференцирати, у односу на општу српску расу, и психички а, до извјесне мјере, и етнички (подвучено у оригиналу постали су, другим ријечима,

један етички и донекле и етнички индивидуалитет... Црногорци имају толико својих нарочитих особина да се могу, без претјеривања, убројити међу најоригиналније и најинтересантније народе у Европи, чија се оригиналност и интересантност утолико више истиче, што су они један мало бројан народ: етничка величина концентрисана на збијеном простору". Истакнуто је да је постојање црногорске нације и уставна премиса и уставна чињеница у сада важећем Уставу Савезне Републике Југославије.

2. Постоје двије посебне историјске државе - држава Србија и држава Црна Гора. Обје имају дубоко и историјски укоријењене разлоге, интересе и опредељења да очувају своју посебну државност, примјерену њиховој заједничкој држави. Обје имају и свој посебан национални супстрат - Србија српску, а Црна Гора црногорску нацију. И једно и друго, оцјењује се у прилозима, историјске су тековине и трајне вриједности. И једно и друго има перспективу.
3. Унитаризација заједничке државе Србије и Црне Горе - без "унитарне регионализације" или са њом - у условима постојања чињеница и вриједности напријед исказаних, без обзира на жеље, објективно води државно - правном разједињењу Србије и Црне Горе.
4. Мјерено историјски, теоријски, стварносно, федерација је ј е д и н и државно - правни облик који може обезбиједити демократско и државно јединство држава Србије и Црне Горе и, истовремено, очување и просперитетно живљење њихове посебне државности, по природи и обиму примјерене федеративној државности, њихове националне и културне посебности. Једно и друго омогућава и може обезбиједити зато што је она државно-правни облик чија се суштина, смисао, садржина и виталност састоје у "тежњи да сарадња замијени заповијест, координација субординацију, принудност одозго реципрочно разумијевање, прилагођавање и договор; убјеђење наредбу и право силу" (Јован Ђорђевић). И зато што подразумева и претпоставља разложно, разумно и нужно острањивање, на нивоу законодавног и уставног органа заједничке државе, и с к љ у ч и в о с т и у примјени принципа "владавине већине" и принципа "један човјек

- један глас". Искључивости која је у сукобу са животом, са прочитаним порукама живота у вишенационалним заједницама.

Напријед означена "конфедеративна" решења, у овим прилозима, сматрају се федеративним, не мање него конфедеративним. У конкретним историјским, социјалним и националним југословенским условима, основни садржај тих решења сматра се условљеним, оправданим, прогресивним, дјелотворним, а не разарајућим. Сматра се у тим прилозима, да су управо та решења услов и гаранција равноправности двије чланице федерације, да са том функцијом доприносе стабилизацији и просперитету федерације. Све то је у њима и образложено.

У овим прилозима, као и у прво приказаној групи прилога, констатује се да садашња федерација не функционише као успјешна држава, да је у реалности другачија од уставних одређена. Али се казује и доказује да то није због такозваних "конфедералних" решења садржаних у њеном уставу, нити због недоречености и мањкавости у њеном уставу, којих има, него примарно због отпора у пракси да се законско-системски доврши и осигура остваривање уставног концепта југословенске федерације. Отпор чија је подлога усмјерење да се федеративни облик замијени са унитарним.

Сви написани прилози умножени су и достављени, мјесец дана прије почетка скупа, свим учесницима скупа. Тиме су створени услови да скуп отпочне, тече и доврши се као дијалогски. То је једна од његових одлика.

На скупу је учествовало 14 чланова ЦАНУ и САНУ, 17 професора са правног факултета у Подгорици, Београду и Нишу, три доктора и два магистра наука из других институција.

Учесници скупа су научници из области уставног права и других правних дисциплина, из области историјских, економских и политиколошких наука. Двојица учесника су научници који се претежно баве филозофским темама.

26 од њих је учествовало у расправи.

Било је 16 реприка.

По општој оцјени учесника скупа, скуп је, у читавом његовом току, карактерисала пуна демократичност.

Расправа на скупу била је отворена. Вођена је у духу принципа толеранције. Принципа који поштује вриједност различитости, који налаже уважавање, а не прогањање другачијег мишљења, ма колико се вјеровало да је погрешно или и штетно, али који обавезује и да се уважава снага чињеница и знања.

Сви учесници били су у могућности да говоре. Говорили су сви који су тражили да говоре на скупу.

Скуп је испунио захтјев и обавезу да се окрене чињеницама, да се чињенице стављају у међусобне односе и да се на основу тога извлаче закључци. Захтјев и обавезу да се са пуном научном строгошћу расуђује и закључује о разлозима, историјској, социјалној, националној, условљености, оправданости и нужности установљења и опстајања федеративног државно - правног облика заједничке државе Србије и Црне Горе. Није на скупу, дакле слијеђена оријентација - устаљена протеклих година на нашем простору - да се под окриљем научних звања и под знањем научности, исказују свакојаке импровизације, једностраности и нетачности о разлозима постојања и оправданости опстојања федеративног облика заједничке државе Србије и Црне Горе.

Велика је и веома значајна вриједност тога у нашој ситуацији, ма колико да је то природно за науку. Јер, слијеђење означане оријентације водило би деградацији научности, произвољностима, замагљивању основних појмова и категорија, духовној пометњи. Велика је и значајна вриједност тога прије свега као започињања процеса таквог поступања на будућим научним скуповима о сличној теми.

Расправа на скупу фокусирана је и усредсређена на теме: оправданост и потреба да заједничка држава Србије и Црне Горе буде ф е д е р а ц и ј а; равноправност Србије и Црне Горе у федералним односима у условима постојања великих разлика у њиховој величини: садржина и смисао концепције и појединих решења у Уставу Савезне Републике Југославије; консоцијација (заједнички живот) и федерализам; комбиновање својстава

косоцијативне односно консесуалне демократије и елемената већинске демократије.

У појединостима, у расправи, проширена је тематика обрађена у прилозима. Њен доминантно највећи дио, међутим, био је у оквиру тематике и становишта исказаних у писаним прилозима за скуп. (То је разлог што је одлучено да се усмена излагања у расправи, која након расправе нијесу обликована као прилози, не објављују у Зборнику радова са скупа).

У расправи је, са посебним наглашавањем, више пута (три пута са изричитим цитирањем), истакнуто историјски потврђено научно знање које је још прије два вијека формулисао енглески теоретичар Томас Хобс. Знање које је исказао реченицом која гласи: "Вјештина стварања и о ч у в а њ а државне заједнице почива на одређеним правилима, као што почивају аритметика и геометрија, а не на увјежбавању, као што је случај са тенисом". Потенцирано је и прво од тих правила, које се у науци исказује овако: свака држава, као и свака грађевина, мора се градити и гради се - историјски и природно то је условљено, објективно је то - од социјалног, националног, културног и другог материјала постојећег на њеној територији, а не од жељеног или мисаоно исконструисаног социјалног и националног материјала, другачијег од постојећег. Мора се градити и гради се - и то је природно условљено, а то је објективно - уз строго поштовање природе постојећег материјала. Природе која не допушта да се тај материјал савија и увија као глина приликом израде грнчарије. Која не допушта да се савија и увија по жељи и зависно од степена виртуозности у обликовању форме грнчарије.

Повезивањем тог научног знања са конкретним социјалним, националним, државотворним, културним, политичким и другим материјалом који у садашњости постоји на територији Србије и Црне Горе, учесници у расправи су истицали да јединство једног обавезује, са снагом императивности, да се у грађењу заједничке државе Србије и Црне Горе и у њеном функционисању до краја уважавају и поштују чињенице да постоје двије посебне државе - Србија и Црна Гора, да обје имају историјске разлоге, интересе и опредјељења да и у заједничкој држави очувају своју посебну државност, примјерену заједничкој држави, и да обје имају свака свој посебни национални супстрат - Србија српску нацију, а Црна

Гора црногорску нацију. А да то условљава, историјски оправдава и чини прогресивним ф е д е р а т и в н и облик њихове државе.

То становиште доминирало је на научном скупу.

У расправи на научном скупу нико није довео у питање, а камо ли оспорио, научно утврђење да постоји црногорска нација. Да је она историјска чињеница. Нико није довео у питање, а камо ли оспорио, научно утврђење да црногорска нација има сва права, обавезе и одговорности као и српска и друге нације. Укључујући и одговорност за очување своје националне самобитности, за обезбјеђивање своје равноправности са другим нацијама и за заштиту својих права која има као нација. У расправи на скупу то нијесу доводили у питање, нијесу оспорили, ни они научници, из обе академије и са означених универзитета, који су више пута, све до одржавања овог научног скупа, са јаким, не ријетко и прејаким наглашавањем, исказивали тврдње да не постоји црногорска нација, да је она идеолошко - политичка измишљотина.

Напротив, један од њих је у расправи на скупу изричито казао: да су га чињенице исказане у написаним прилозима и у расправи на скупу, довеле до сазнања да је код млађих генерација (множина) Црногораца учвршћена свијест о националној посебности Црногораца, о постојању црногорске нације, те да обавезује да се та чињеница уважи и поштује. Други је, након завршетка расправе, у анализи резултата скупа на сједници одговарајућег облика организовања у Црногорској академији наука и умјетности, казао: Чињенице исказане у прилозима написаним за овај скуп и на самом скупу увјерљиво доказују да је "постојање црногорске нације реална историјска чињеница": Додао је да и за њега нема више питања да ли постоји црногорска нација, него само питања што њено постојање значи за одређивање облика и организације заједничке државе Србије и Црне Горе, што може значити за будућност, за наредних 30 до 40 година.

На овом научном скупу, а реално је рећи и са овим научним скупом, дакле, заустављено је досадашње дрхтање казальке на ваги знања о црногорској нацији у науци.

Овај научни скуп је показао и потврдио да стављање научника у положај да у демократској атмосфери очи у очи расправљају о

научним проблемима доводи до резултата којима се успјешно развијају и обеснажују индивидуалне реторичке тврдње, чињенично неутемељене, да у тим условима пресуђују чињенице.

У расправи на овом научном скупу проблематизирана је тематика степена и квалитета демократичности поретка Савезне Републике Југославије. Тражени су одговори, поред осталих, и на два следећа питања: а) Да ли централизам у републикама, у федералним јединицама, омогућава успостављање правих демократских односа у федерацији и њихово повезивање на завидан ниво? б) У којој мјери је могућ демократски државни федерализам без федеративности самог друштва? Иницирано је одржавање научног скупа о тој тематици у септембру мјесецу 1995. године, са циљем да се на њему тражи научни одговор на питање: што и како учинити да поредак Савезне републике Југославије буде демократскији, да се ослободи олигарских и ауторитарних садржаја у њему и да се спријечи њихово репродуковање, како би се створили услови да Савезна Република Југославија постане стабилна и како би тиме она осигурала свој просперитет и своју перспективу.

Писани прилози за скуп биће објављени у Зборнику радова са научног скупа. Зборник издаје Црногорска академија наука и уметности. Рукопис је већ предат на штампање. Зборник радова има наслов: Савезна Република Југославија као двочлана фрдерација.

Расправа на скупу магнетоскопски је снимана. Снимак се чува у документацији ЦАНУ.